

ZAMONAVIY DAVRDA MA'NAVIYATNING MOHIYATI VA NAMOYON BO'LISH SHAKLLARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19256793>

Avazova Xushro'ybibi Kamoltdin qizi

Nizomiy nomidagi O'zMPU Tarix fakulteti "Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi" yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Annotasiya: Ushbu maqola zamonaviy davrda ma'naviyatning mohiyati va namoyon bo'lish shakllari hamda ma'naviy ongning muhimligiga bag'ishlangan.

Kalit so'zlar: Manaviyat tushunchasi, ijtimoiy hodisa, ong, ma'naviy ong, mustaqil taraqqiyot, mustaqil taraqqiyotning ma'naviy asoslari, ma'naviyat tuzilmasi, ma'naviyatdagi ratsionallik, ma'naviyatdagi irratsionallik, ma'naviy muhit.

СУЩНОСТЬ И ФОРМЫ ПРОЯВЛЕНИЯ ДУХОВНОСТИ В СОВРЕМЕННУЮ ЭПОХУ

Аннотация: Эта статья посвящена сущности и формам проявления духовности в современную эпоху, а также важности духовного сознания.

Ключевые слова: Понятие духовности, социальное явление, сознание, духовное сознание, самостоятельное развитие, духовные основы самостоятельного развития, структура духовности, рациональность в духовности, иррациональность в духовности, духовная среда.

THE ESSENCE AND FORMS OF MANIFESTATION OF SPIRITUALITY IN THE MODERN ERA

Annotation: This article is devoted to images of the essence and manifestation of spirituality in modern times and the importance of spiritual awareness.

Key words: The concept of spirituality, social phenomenon, consciousness, spiritual consciousness, independent development, spiritual foundations of independent development, the structure of spirituality, rationality in spirituality, irrationality in spirituality, spiritual environment.

Bilamizki juda ko'p ilmiy, publitsistik adabiyotlarda ma'naviyat so'ziga turlicha tariflar keltirilgan. Lekin ma'naviyat tushunchasi ko'proq islom

mamlakatlarida tarqalgan atama hisoblanadi. Ma'naviyat arabcha ma'ni (ma'no) so'zidan, kelib chiqqan bo'lib, lug'atlarda uning 8-10 tagacha mazmuni

qayd etilgan. Ilmiy adabiyotlarda ma'naviyatga nisbatan mavjud qarashlarni tahlil qilsak juda qiziqarli lekin ayrim hollarda bir-birini to'liq inkor qiluvchi mulohazalarni ham ko'ramiz. Ularning ba'zilar falsafa, tarix, tilshunoslik, adabiyot va san'at ma'lumotlariga, xulosalariga tayangan va izchil ratsionalistik bo'lsa, ba'zilarida noilmiy va irratsional unsurlar, dalillar, farazlar, vulgar talqinlar uchray qolgan. Jamiyat rivojlanib, zamonaviy davrda yangi axborot-telekommunikatsiya texnologiyalari, internet va kompyuterlar, AKTlar (axborot-kommunikatsiya texnologiyalari) yaratgan virtual voqelik, ommaviy madaniyat jamiyat ma'naviy hayotini, odamlar dunyoqarashini ancha o'zgartirib yubordi, bu esa ma'naviyatga va ma'naviy ongga ham bevosita o'z ta'sirini ko'rsatib kelmoqda. Inson hozirgi jamiyatda juda ziddiyatli, chalkash ta'sirlar ostida qolgan, shu sababdan ma'naviyatga alohida e'tibor berish kerak ekanligini yaqqol namoyon bo'lmoqda. Xalqimizning bugungi kundagi ma'naviyati zamonaviy qadriyatlar va mustaqillik ta'sirida nafaqat o'rta asrlardagi, hatto, sotsializm davridagi ma'naviyatidan ha ajralib turadi. Negaki, ma'naviyat ob'ektivlik va sub'ektivlik birligidir. Masalan, Alisher Navoiy asarlari o'zining ob'ektiv mazmuniga va shakliga ega bo'lib, u biror shaxsning yoki davrning xohish-istagiga, didiga, tuyg'ulariga, siyosiy qarashlariga bog'liq emas. Bu ularning ob'ektiv jihati, ammo har bir kishi, har bir tarixiy davr Navoiy asarlarini o'zicha

talqin qiladi va tushunadi. Boshqacha aytganda, Alisher Navoiy ijodidan bahra olish, ko'ngil mulkiga aylantirish doimo sub'ektiv tarzda kechadi. Shu boisdan turli tarixiy davrlarda yashagan kishilarning qarashlari, ijtimoiy baholari va mo'ljallari, qadriyatlari o'zaro farq qiladi, shundan kelib chiqsak ong to'laligicha ma'naviyatga kirmaydi, chunki unda o'zgaruvchan, tasodifiy holatlar ko'p uchraydi. Ongga turli tushunchalar, baholar katta ta'sir ko'rsatadi. Ma'naviyat esa bir zumda o'zgarib qolmaydi. U chuqur tarixiy, madaniy ildizlarga ega bo'lib, barqaror tuyg'ular, ornomus, milliy g'urur va iftixorga oid his-hayajon va ehtirolar ta'sir ko'rsatadi. Ma'naviyat jamiyatda qaror topgan yetakchi g'oyalarga hamda kishilarning dunyoqarashiga, e'tiqodiga bog'liq. Haqiqatan, ma'naviyat ongdagi tasodifiy, ikkinchi darajali, vaqtinchalik holat bo'lishi mumkin emas. U barqaror, mustahkam e'tiqodga aylangan, qadriyat darajasiga ko'tarilgan bo'lib, jamiyatdagi munosabatlarni va inson xatti-harakatini tartibga solishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. E'tiqodsiz ma'naviyat bo'lmaydi. E'tiqod ma'naviyatning eng asosiy ustunlaridan biridir. U ma'naviyatga mushtaraklik va jipslik bag'ishlaydi. Uning turli tarkibiy qismlarini o'zaro birlashtiradi va ma'naviyatni amaliyotga bog'laydi. E'tiqod ma'naviyatning mohiyatini ochib beruvchi tushunchalardan biridir. Ma'naviy ong ikki darajali hodisa dedik. Birlamchi daraja - uyat, hayo, minnatdorlik, mehr, kahr-g'azab,

xursandlik, g'am-qayg'u, oshuftalik, muhabbat, do'stlik, vijdon, go'zallik, zavq-shavq va shu kabi tuyg'ular, kechinmalar yoki ma'naviyatning poydevorini tashkil etuvchi ko'ngil dunyosidir. Uni inson mohiyati yoki ruhoniyligi, yoki qalb, dil ham deyдилar. Lekin inson faqat tuyg'ulari bilangina yashamaydi. U ko'rgan, boshdan kechirganlarini o'zicha tahlil qiladi, ularga baho beradi, tushunchalar va nazariy qarashlar tizimi orqali umumlashtiradi, maqsad-muddalari, jamiyat qadriyatlari va talablari bilan bog'laydi. Mustaqil taraqqiyotning ma'naviy asoslari deganda, xalqimiz hayotining yuksalishiga ta'sir ko'rsatuvchi moddiy ishlab chiqarishga oid bo'lmagan barcha asosiy omillar nazarda tutiladi. Davlatning ta'lim-tarbiya, ilm-fan, adabiyot va san'at sohasida olib borayotgan siyosati, estetik me'yorlarga, badiiy uslublar rang-barangligiga, madaniy merosga, dinga, siyosiy va axloqiy qarashlar xilmaxilligiga, ularning o'zaro kurashiga munosabati ham jamiyat taraqqiyotining ma'naviy-mafkuraviy asoslari hisoblanadi. Ma'naviy asos esa voqelikka faol munosabat va ma'lum maqsadga, idealga intilish, shu ideallarga o'z faoliyatini moslashtirishdir. Yuqoridagi mulohazalardan kelib chiqib, ma'naviyatga quyidagicha dastlabki ta'rif berish mumkin: Ma'naviyat, bu - ijtimoiy ongning e'tiqod va qadriyatlar darajasiga ko'tarilgan sobit, barqaror tuyg'ulari, ehtirolari, tushunchalari, g'oyalari, me'yorlari, ijtimoiy mo'ljallari,

ideallaridir, ularning yaratilish jarayoni va madaniy merosda, urf-odatlarida aks etishi, millatga muayyan maqsadlarga erishishi uchun yordam beradigan iroda hamda jamiyatda qaror topgan aqliy va hissiy, ruhiy va mafkuraviy muhitdir. Ma'naviyatdagi ratsionallik (oqilonalik) va irratsionallik (nooqilonalik). Ma'naviyat nafaqat ratsional, shuningdek, ma'lum darajada irratsional xarakterga ega. Ma'naviyatning ongga, aqlga, mantiqqa oid tomoni insonning ratsional dunyosini tashkil etsa, irodaga oid tomoni qisman irratsional dunyosini tashkil etadi. Ma'naviyatning hissiyotga oid jihatlari esa ham ratsional, ham irratsional xarakter kasb etadi. Hissiyot ong va irodani birlashtiruvchi qatlam, u bir tomoni bilan ongga singib ketadi. Ikkinchi tomoni bilan irodaga tutashadi (estetik zavq ongli ravishda kechishi mumkin, masalan, asarning badiiy mukammalligini yaxshi tushungan holda yoki shaxmat kombinatsiyasining go'zalligini idrok etgan holda ulardan zavqlanish mumkin. Shu bilan birga, estetik zavq go'zallikning bevosita ta'sirida, go'zallikning tashqi "sehri"ga maftunlikdan hosil bo'ladi. Bunda ratsional tahlil ikkinchi o'ringa chekinadi). Xulosa qilsak, ma'naviyatning rivojlanishi tarixiy zaruratni jamiyat tomonidan to'g'ri tushunilishiga va shunga muvofiq jamiyatda amalga oshirilayotgan ishlarga bogliq. Zamon tez rivojlanib ketsa ham insonlardagi ongda doimiy ma'naviyat va o'zlikni anglash bo'lishi lozim, negaki bu

zamonaviy davrda yashayotgan komil insonning muhi talabi hisonlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – T.: O‘zbekiston, 2023 yil. (tegishli moddalar)
2. Шавкат Мирзиёев. Янги Ўзбекистон стратегияси. – Т.: Ўзбекистон, 2021 йил.
3. Shavkat Mirziyoyev. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. 1 jild. – T.:O‘zbekiston, 2018 yil. 137- 151; 461-496; 504-538 betlar.
4. Shavkat Mirziyoyev. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild. – T.: 2018 y. 136-146; 176-221 betlar.